Tečaj XIX. **NOVICE** List 39.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 25. septembra 1861.

Vertni in poljski čuvaji.

Našim županom v prevdarek.

Od več strani se sliši, da so vertni in poljski čuvaji silno potrebni in zlo koristni.

Njih opravila so pa različne.

Opravilo ali služba vertnega čuvaja je, da ima skerb za sadno drevje; njemu ni samo mar ga škode varovati, da ga otročaji ne oklatijo in tatje ne tresejo, temveč ima skerbeti, da se sadjoreja na višo stopnjo povzdigne; zato mora pa tudi nekoliko vediti, kako se morajo sadne drevesa gleštati, da spešno rastejo. Toraj mora za tako službo pripraven biti in kar more uriti se, in srenja, ki ga hoče v svojo službo udinjati, ima pravico se prepričati, ali je za vertnega čuvaja dober ali ne. Njegova dolžnost je ne samo na to gledati, da se drevje ne pokvari, temuč tudi pokvarjeno in poškodovano zopet v dober stan pripraviti. On mora, če na drevesu kakošno nepotrebno ali že suhljato vejo odžaga ali odseče, rano z drevesnim mazilom zamazati in, če bi bilo treba, tudi z mahom oviti in obvezati. Zastran tega je tudi spodobno, da vertni čuvaj vživa boljšo plačo in njegovi službi primerno spoštovanje. Verten čuvaj zná tudi več kakor eni srenji služiti, poljski pa nikdar ne več kakor eni. Vertnemu čuvaju ni treba vsaki dan svojega okroga obhoditi; on si zná dni in ure sam odločiti, ob kterih bo verte enega do druzega ogledal in opravil, česar mu je treba, kar pa poljski čuvaj vse bolj pogostoma ogledovati in opazovati mora. Vertni čuvaj ima celo leto po vertih svojega okraja opravkov dovelj, poljski pa le toliko časa, dokler so pridelki na polji, kar malokdaj čez pol leta terpí.

Vertni čuvaj je posebno v tistih krajih velike koristi, kjer se ljudje prav pridno s sadjem pečajo, in imajo daleč od hiš sadne verte, posebno pa ondi, kjer ima srenja na spašnikih in ob cestah in srenjskih potih obilo sadnega drevja zasajenega. V tacih krajih je posebno verten čuvaj potreben, da za sadje skerbí, sicer bi bilo drevje poškodovano in sadje pokradeno.

V tem ko vertni čuvaj za sadjorejo po vertih, na pašnikih, ob cestah in potih skerbí in si jo kolikor more na višo stopnjo povzdigniti prizadeva, nima poljski čuvaj nič druzega opraviti, kakor čuvati poljske pridelke, h kterim se tudi drevesno sadje prišteva, da se ne poškodije in ne pokrade. Njegovo opravilo je edino le to, da polje po dolgem in širokem obhodi s palico v roki in bistrimi očmí v glavi. Zato mora biti tudi čverst človek, da ga vsaka uima ne potlači ali vsaka tatinska pokveka ne premaga. Le takega poljskega čuvaja bo srenja veliko obrajtala in čislala, kteremu je poljsko čuvarstvo sveta dolžnost, kteri je pošten in le za prid srenjčanov skerbí. Za poljskega čuvaja je vsak dosti močan in pošten človek pripraven, če tudi sicer ni poljodelstva izučen.

Če pomislimo, zakaj vertne in poljske čuvaje udinjujemo, zadenemo tukaj zopet na drug očiten razloček. Vertne čuvaje jemljemo najbolj le zato v službo, da skerbé za boljo sadno rejo, da pridelamo več in boljega sadja, ktero nam za vžitek veliko veliko odleže, naj je za dom ali za prodaj. Edini gospodar ne more vedno na vertu stati in ga na vse straní varovati, ker ima pri svojem gospodarstvu po cele tedne in mesce opraviti dovelj. Zadovoljen je, ker vé, da ima zanesljivega človeka, kteri ima skerb za njegovo sadno drevje, da ga škode varuje in v pravem redu ohrani. Če je pa sadjoreja skupno blago ali skupni delež, tako se zná najbolj z enim pooblastenim vertnim čuvajem ohraniti in na višo stopnjo povzdigniti. Zato je koristno za srenjo, da si pridnega, zvedenega in zvestega čuvaja udinja, ker si po njem jako opomore in več sadja pridela. Ako bi tudi ne bila tatinska derhal, ki rada po ptujih vertih stika in sadje krade, bi bilo vendar le želeti, da bi se vertni čuvaji tù in tam upeljali, posebno ondi, kjer imajo srenje obilo sadnih drevés.

Zakaj pa naj se poljski čuvaji udinjujejo in v službe jemljejo? bo marsikdo radoveden poprašal. Odgovor na to vprašanje zares odkriva napake človeštva. Za to — rečemo, ker se polje ne more več nezvestobe in hudobije, zlobe in tatvine obvarovati in ker niso z velikimi stroški in v potu obraza obdelani poljski sadeži človeške sile več varni, le zato se najemajo poljski čuvaji.

Da so poljski čuvaji več ali manj potrebni, nam ni treba razlagati posebej; oni odvračujejo poljske hudodelstva in jih kolikor toliko po svoji moči tudi zmanjšujejo, da srenjam tatinska roka toliko škode in kvara ne prizadene. Če bi bili na svetu le samo pošteni ljudje, gotovo bi tudi poljskih čuvajev ne bilo treba.

Pa le škoda, da tudi poljski čuvaji niso zmiraj v stanu, kakor vsakdanje skušnje učé, polja tatinskih rok obvarovati, in čeravno tatinska roka po vseh poljskih sadežih rada sega, se vendar le najraje po krompirji steguje. Kdor hoče svoje poljske sadeže pred tatovi zavarovati, mora zastran tega dostikrat druge potrebne opravila opustiti ali pa odložiti; on mora večkrat, namesti da bi se po prestalem dnevnem trudu brez skerbí vlegel in svoje izterpinčene ude okrepčal, v slabem vremenu na polji pod milim nebom prenočiti in na straži stati, da mu sadeža tatje ne pokradejo, če ga hoče vsega srečno domú spraviti. Dostikrat se mu še celó primeri, da čuvaju tat izpred nosa sadež krade, in če mu hoče braniti, ga ošteje, napade in še celó otepe.

Ako pa poljski čuvaji ne zadostijo svoji službi, vendar ne smemo zavoljo tega reči, da sploh naprava čuvajev nič ne veljá.

Krivo je dostikrat to in uno. Morebiti se niso zvesti in pravični možje za varhe udinjali, ali se jim prepičlo plačuje, morebiti jim ne gré politična gosposka na roko, če koga zastran poljskega tatvinstva tožijo itd. (Dal. pr.)

Oklic.

Geisovih magnetičnih jekel za kosé in serpe brusiti je kmetijska družba v Ljubljano nekoliko prejela iz Vircburga. Gospodje, ki so jih naročili, naj pošljejo po-nje v pisarnico kmetijske družbe; g. Brus jim bo dal jekla Nr. 1 po 1 gold. 30 kr., Nr. 2 po 1 gold., Nr. 3 po 70 kr., Nr. 4 po 50 kr.

Daríla za lepe kobile in žebice na Kranjskem.

Letos so se 28. dné p. m. delile te darila v Kranji. Pripeljali so kmetiški gospodarji 11 kobil z žebeti in pa 17 triletnih žebic.

Darila so bile razdeljene tako-le:

za kobile z žebeti:

Jože Grašič iz Govnika je prejél 15 cekinov in sreberno svetinjo,

Janez Malenšek iz Broda,

Tomaž Burger iz Zaverha,

France Molj iz Vogelj,

vsak po 5 cekinov in sreberno svetinjo, —

za triletne žebice:

France Zakavšek iz Sinje Gorice, je dobil 10 cekinov in sreberno svetinjo,

Aleš Erzar iz Kokrice,

France Kuralt iz Mengša,

vsak po 5 cekinov in sreberno svetinjo.

Razun teh so še sledeči za lepo živino prejeli le sreberne svetinje, ker ni bilo več cekinov:

Jaka Kopač iz Vešč, Matevž Brence iz Hraš, Juri Kne iz Zaloga, Jaka Žerovnik iz Svil, France Vertačič iz Pristavice, Tomaž Vogelnik iz Predterga, Jožef Okorn iz Must, Jože Zaplotnik iz Štenišč, Jan. Čebašek iz Svil in Matevž Seršen iz Skaručne.

Vidila je pri tej priložnosti komisija z veseljem, da je živina pridno gleštana, — z žalostjo pa, da je večidel bila nerodno podkovana. Kovači taki zaslužijo očitno grajo, in gorje gospodarjem, kteri kujejo svoje konje pri takih mojstrih-skazih! V malo letih jim pokvarijo kopita in noge popolnoma. Ker je lepa priložnost vsakemu dana, se v Ljubljani v kovaški šoli izučiti umnega podkovstva in ozdravljanja kopitnih napak in bolezin, naj bi pač župani na to gledali, da saj vsaka veča okolica ima izučenega kovača. — Razun žebic in kobil od cesarskih žebcov smo pa zapazali tudi lepe kobile in žebice, ki so bile hčere Kopačevih žebcov iz Vešč.

Šolske rečí.

Teržaške šole.

V Terstu 12. sept. — Ker so dokončane naše šole, naj nekoliko o njih spregovorim. Na gimnazii je bilo 246 učencov, med njimi 164 Teržačanov. Štatistični pregled kaže, da je bilo med vkupnim številom 146 Lahov, 41 Slovencov, 35 Nemcov in 34 različnih narodnost. Čudno se zazdí malo število Slovencov marsikomu, ki vé, da je najmanj polovica teržaških prebivavcov Slovanov, zlasti Slovencov, da je naša okolica čisto slovenska in da na Primorskem prebiva veliko več Slovencov od Lahov. Temu se pa ni čuditi, ako pomislimo, kolika krivica se godí Slovencom po šolah. V normalnih šolah se učí skoraj povsod vse v laščini, v Terstu se še v tistih učilnicah, ki so v krajih, kjer prebiva velika večina Slovencov, učenci celó slovenskih čerk ne učé, pri tem pa pogostoma, tudi od nekterih učiteljev s „schiavo“ zasramujejo. Ko stopijo v gimnazijo, so se že navzeli talijanskega duhá in sistematično naučili zaničevati svoj narod. Ker pa smejo taki učenci Talijanje biti, če tudi njihni roditelji talijanščine še umejo ne, se jim potem tudi slovenščine ni treba učiti. Naj mi nikdo ne očita, da to ni tako, — facta loquuntur; poznam sam tacih učencov. Karati moram nekoliko Istranov, ki so Slovenci po rodu, pa so se odtegnili slovenščini in vrinili med Lahe, ravno tako južnega Štajarca, ki se je moral poprej v Mariboru slovenski učiti, v Terstu pa se je v Nemca spreobernil. Potreba bi bilo (ker se tako godí), da bi se dala postava zastran narodnosti v šolah. Učila se je slovenščina v treh razredih, v pervem in drugem po dve, v tretjem pa eno uro na teden. V pervem in drugem razredu je bil učni jezik nemški, razlagala se je praktično slovnica in dajale so se pismene naloge učencom. V tretjem razredu je bil učni jezik slovenski. Razlagala se je zgodovina staro- in novoslovenskega slovstva z ozirom na imenitneje slovstvene dôbe druzih slovanskih narečij in vadili so se učenci v slovenskem pisanji. Več učencov je izverstno napredovalo. 30. pr. m. so se dajale darila v véliki dvorani na borsi, kjer se je — menda pervikrat — oglasil tudi slovenski govornik. Ko je začel govoriti, je vstalo mermranje med Lahi, pa se je naglo vleglo, ko se je razodela nevoljnost od vseh strani. Ko pa je končal, se mu je jako ploskalo.

Naše mestno svetovavstvo, ki je ob enem deželni zbor, podpira na vso moč laščino; le „illustra nazionalità“ mu je na sercu, vsi njegovi razglasi, pozivi itd., vse je v goli laščini, med tem, ko deželno poglavarstvo vse oznanila in zakone tudi v slovenščini in nemščini razglaša. Da bi celó rado druge jezike, ki so še tù pa tam v javnih učiliščih bolj ali manj v navadi, čisto zaterlo, kažejo očitno njegovi pomenki in sklepi. Nočemo pretresovati namena, ki ga vodi pri tem, prašamo le: ali je pravično in pošteno zatirati druge narodnosti, ki imajo toliko pravice, kolikor je ima laščina? Ako ima Primorje več in Terst ne manj Slovencov od Lahov, kako to, da se Slovencu ne daja, kar mu gré? Ali morebiti nosi naša „illustra nazionalità“ več bremen, nego Slovenec? Tega ne. Saj še sama sebe ne more varovati. Slovensko ljudstvo naše okolice jo varuje, 1000 slovenskih mladenčev in mož opravlja za-njo vojaško službo in mestno stražo, brez ktere — in to se je očitno pokazalo lansko leto — tudi Lah ni varen, da mu pri belem dnevu ne odprejo magazina in blagá ne pokradejo, da zvečer domú gredočemu ne slečejo suknje, da ne pusté gologlavega in bosega domú capljati.

Gimnazija celjska.

Letno izvestje celjske gimnazije pokazuje nam čisto nemščino; ni ne enega slovenskega sostavka; bodimo zadovoljni, da nam je saj prineslo pregled slovenskih nalog v 7. in 8. razredu, kar je, kot nekakošna kontrola javnosti v naših okolnostih, velike vrednosti. Po štatističnem pregledu bilo je izmed 267 učencov 183 Slovencov in 54 Nemcov, pa Bog zná — kakih Nemcov! Zakaj nek ni pregleda šolske mladine? Ali je morebiti pisava imen postrašila koga? Ali se Celjani šopirijo proti slovenskemu pisanju? Bog vé! Pisava malega broja imen, ki se nahajajo v izvestju, čudna je; glejmo: Sabukošek m. Zabukošek itd. Od kadaj sta gospoda Slomšek in Vodušek ponemčila svoje imena, tega pač ne znamo; toliko pa vemo, da smo ime našega preizverstnega prozaika tudi v nemških časopisih našli slovanski pisano. — Žalost nam je objela serce viditi imenik učiteljev tak, da razun katehetov, ki po sedanjih okolinostih morata biti domača, ni ne enega domačega učitelja. To je pač ravnopravnost, o kteri se more edini pisatelj „Krainerische Zustände“ v „Triesterci“ radovati! Kdaj bo cesarska beseda se uresničila gledé naših gimnazij! Kdaj bo prišel čas, da se bo saj vsa mladež brez izjeme tudi slovenski učiti morala! Kaj morebiti ne znamo, kako je lahko v takih zadevah iz lenega Slovenca napraviti lenega Nemca? — Radi bi zvedili, ali je res, da se je naravopis v 1. in 2. razredu predaval slovenski, kakor nam je nekdo v privatnem dopisu obetal? Skor da ne moremo verjeti, ker smo slišali, da je šolski ravnatelj dijakom celó prepovedoval slovenski govoriti.

Gimnazija varaždinska.

Veseleje gleda mi okó izvestje varaždinsko. Celo je slavensko, kakor celjsko celo nemško. Sostavek dodani nadaljuje lansko izvestje, ter je trudno, morebiti pretrudno opravilo, toda za skladnjo ilirsko velike važnosti. Broj mladeži je znatno velik; čudno samo je, koliko je Slovencov, ker je izmed 295 ostavših 73, tedaj več kot četertina slovenske mladeži. Veselje je viditi, kako se množí število

mladeži, v šolah nauka iskajoče, ker vemo, kako je poprejšnih let bilo mnogo manj učencov. Pa ker so domače naše gimnazije celó po velikonemškem kopitu, je res treba, da gré čedalje več naše mladeži v hervaške gimnazije, da se napije slovanskega poduka, ker domá mora celó okisniti v tujem jeziku.

Goriške šole.

V Gorici 18. sept. ⚔ — 14. t. m. so se vse javne šole v našem mestu končale; navadni letopisi in izkazi ležijo pred nami; preglejmo jih z ozirom na slovenščino.

Lev med našimi šolami je gimnazija. V polni zavesti svojega kraljevskega dostojenstva, pomnijoča prislovice „leo non capit muscas“ ne mara ona čisto nič za otroške šolske slovesnosti. Odkar ste žlahne sestrici „Kultur“ in „Wissenschaft“ v našo Beocijo (1850) priromale, nismo je vidili več skoz celih 10 let slovesnosti, ki je odraščenim najsladkejši spomin iz veselih šolskih let. Še le pred dvema letoma se je bila vnovič vpeljala, pa zastran nekakošnih neprilik letos zopet opustila. Pedagogiški moment je neki za „wissenschaftlichovce“ preplehek. Letno sporočilo ima modrosloven sostavek „Kritische Beiträge zur Analyse der Gefühle“ (von Prof. Dr. L. Preiss) na čelu. Sicer ne obsega letnik nič nenavadnega, zvun to, da se izobrazovavni slovenski razred v dva oddelka razdeljen nahaja, berž ko ne zato, da se je poprejšni didaktični nepriliki, kolikor toliko v okom prišlo, vsled ktere so bili Slovenci vseh 4 razredov zgornje gimnazije v 1. slovenski razred stlačeni.

Vseh učencov skupaj je bilo konec leta 334; med temi 179 Slovencov, 108 Furlanov, 25 Italijanov in 22 Nemcov.

Naravna misel, ki se človeku v sedanjih okolišinah nehotama vsili, je ta, kako bo drugo leto? Kako bo s slovenščino? slišimo radovedno popraševati.

V 14. listu „Novic“ 1860 str. 107 se pripoveduje, da je bil perve dni marca neki češki učni načert, da bi se tudi za tukajšna deželna jezika porabil, v prevdarek poslan, in se obljubuje, da se bo o svojem času naznanilo, kar in kako se bo v ti zadevi sklenilo. Od tistihmal pa ni bilo o tej reči ne duha ne sluha več v „Novicah“. Da se tedaj stan slovenščine v naši gimnazii nekoliko razjasni, naj povem, kar sem pozvedil.

Imenovani načert se je še le 23. junija pr. l. v skupen pretres vzel in sicer vpričo šolskega svetovavca. Poln koš predlogov in popravnih nasvetov je bilo do ministerstva odpravljenih. Mislilo in pričakovalo se je, da do začetka šolskega leta (novembra) 1860/61 bo ta reč davno rešena. Odloka dospe pa še le mesca decembra. V dopisu je rečeno, da, ker se uni pervi razpis ni prav razumel, naj bi se ta reč še enkrat prevdarila. Zadnje dni decembra roma sopet cela tasa nasprotnih nasvetov in načertov v Terst in na Dunaj. Konec februarja t. l. doide odpis, ki veleva, da naj se češki načert mutatis mutandis vpelje; osnova posebnih natančnih načertov za laščino in slovenščino je bila vodju izročena. Mesca julija t. l. se je ta reč vnovič sprožila, in potem, ko se je zvedilo, da omenjena špecijalna načerta nista bila še predložena, se je nasvetovalo, da naj bi se z začetkom prihodnjega šolskega leta 1861/62, ako bi do tistihmal popravljeni češki načert ne bil še poterjen, na temelji razp. terž. namestništva 30. oktobra 1856 z naukom slovenskega (resp. italijanskega) jezika, že v I. gimnazijalnem razredu začelo, dosihdob se je namreč še le v II. razredu začenjalo). Kakor slišimo, je bil ta predlog ravno te dni poterjen, in tako smo pobrali še le anno II. reparatae Austriae koščico, ki so nam jo Bachovci pred 5 leti povergli. — Toliko je ušlo skoz špranje gimnazijalne zbornice. Pa upamo, da ta reč ni še končno dognana in pričakujemo še zmirom rešenja predlogov zastran vpeljanja popravljenega češkega načerta. Tudi to pomeni kaj, da se delajo poprave za najmanj dva paralelna razreda na spodnji gimnazii. Pa kaj pomaga otroke po narodnosti razdeljevati, če ga ni človeka, ki bi na podlagi materinščine učil? ker to ni še zadosti, da se ta ali uni razred ali predmet le po rodu Slovencu ali Lahu izroči; v šoli je treba jezik temeljito, teoretično znati. Iz rečenega se razvidi, da ni še gotovo, ali se bo k letu slovenščina po vseh gimnazijalnih razredih kot predmet učila, toliko manj gotovo pa je, ali se bo slovenski kot učni jezik v kakošnem razredu ali saj predmetu vpeljal. Odgovor na gosp. Tomanovo interpelacijo bo v tem oziru silno važen. (Dal. prih.)

Kratkočasno berílo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Dalje.)

Pa tudi iz lastne skúšnje vam hočem pokazati, da bi bil sèm ter tjè se lahko ognil kaki zabavi, ko bi se bil poštenega svojega jezika deržal.

Tako se mi namreč v Terstu pripeti, da me enkrat ravno Mihovega očeta brat, Jaka Prijatel, ki je kerčmar bil, v nedeljo po sv. Jakobu povabi na obed. Tersta tisti pot še nisem poznal tako ko zdaj, ko ne bi tudi z zavezanimi očmí razun morja v nobeno lužo ne zabredel, in pa še tudi toliko laščine nisem razümel, kot zdaj malo. Vprašam toraj Jaka, kde da stanuje? In mi reče: Vprašaj le „dove že piaca barba kan?“ in vsak otrok ti bo povedal. Dobro! Vzdignem se omenjeni dan po deseti maši, ter jo koračim ravno po tergu, srečam pobča ter ga pitam: „Ki že paco kan?“ Laški škratelj smejaje se poskoči in zaverne: „Vü! vü! vprašam drügega, vprašam tretjega: „Ki že paco kan?“ Vsak pa se smeja in na me kazaje odgovorí kot pervi: „Vü! vü!“ — Zdaj mi na misel pride: Kaj veljá, da moreš reči namesti „ki“ pa „vü“. Srečam mestnega policajskega koplorja, se mu približam in prijazno vprašam: „Vü že paco kan?“ On na to: „Še en pot.“ In ponavljam: „Vü že paco kan?“ Kar me za roko zgrabi in zakričí: „Živina! kaj ne, da si pijan? čakaj! čakaj! te bom nekam peljal, da se boš kmali streznil.“ V trenütku, ko da bi bili iz zemlje pririli, je bilo vse černo ljüdi okoli naji. — Oj! kam me vlejčete? Sej nisem pijan, in če je treba, se tudi pridüšim, da še danes nobene pijače nisem vidil.“ — Uni: „Tedaj se pa mešaš. ker drugač ne bi mogel reči, da sem „nor pes“. — „Za božjo voljo! jaz še v sanjah ne bi nikoli kaj tacega rekel.“ Uni: „No! kaj si mi pa vendar hotel reči?“ — Jaz: „Vü“, ali pa morebiti bolje „ki že paco kan?“ Uni: „Že spet poprejšna pesem! Povej mi po slovenski, kaj da hočeš s tem reči.“ Jaz: „Jaka Prijatel me je povabil na obed, za-nj poprašujem, pa —.“ Na vse gerlo krohotaje mi zdaj koplor reče: „Ti gotovo prašaš za „piaco barbo kan?“ — ker tam Prijatel svojo kerčmo ima.“ Da, da! veselo odgovorim, za „paco kan!“ Pojdi z menoj, te bom jaz tjè spremil; saj sem jaz Prijatlev prijatel in njegov rojak; sej sem v loški fari rojen.“ Tako v pogovoru prideva tjè. Jaka pogleda koplorja in dé: „Kako se pa vidva poznata?“ Uni mu pripoveduje, jaz sem pa mislil, da bo Jaka smeha počil, natoči bokal vina in se šali rekoč: „No! pita, ti Janez, da si strah, in ti prijatel, da si togoto po gerlu poplahneta.“ — Ste li prepričani, da ko bi bil namesto za „piaca barba kan“ — tako se zove po laško neki „pasje brade terg“ po naše za Jaka Prijatla vprašal, da ga bi bil gotovo brez vse zabave staknil; al ni rejs? „Res je, res“ poterdijo vsi.

Pa če tudi se kaka beseda vale ne razüme, je li treba precej z nosom skozi zid, kakor jaz neki drügi pot v Terstu? — Barantal sem na lesenem tergu, kjer pa nič lesenega takrat ni bilo, kot moje rešeta in pa sita. Ljudstva je čuda okoli mene, med njim pa tudi tisti mali hudourniki, ki jih

*

tam „muli“ zovejo, in ki bi tele iz krave vkradli, če bi bilo mogoče, torej moram na vse paziti, na barantijo in na varnost robe. Pocüka me pobič rekši: „Si nor!“ — Storim kot da ne bi nič slišal bil. Pocüka me drügič in spet mi dé: „Si nor!“ — Jez ga pisano pogledam. Pa krota mi še v tretje veli: „Si nor!“ — To me razkači in „čof“ mu dam klafüto, da mu pokrov z glave zletí. — Pobič veka, ljudje okoli mene mermrajo in nekteri me še celó „moštro ščiavo“ rügajo in me vprašajo, zakaj da sem ga berljüzgnil? — Jaz: „Ali niste le čüli, da mi je tripot djal, da „sem nor?“ — „In pa še prav velik norec“, reče nekdo. „Sinjor, sinjor“ to se pravi po laško gospod, je rekel ti, ne pa da „si nor.“ Vejste! zbodlo me je to v serce, ko da bi bil naglaven greh storil; poprašam tedaj pobiča, kaj da bi rad imel? Pové se mi, da mu dam sitice, — mu ga zastonj dam in še zraven po glavi pobožam, v možgane pa zapišem ta opomin: „Daj si dopovedati, kar ne razümeš.“

In ta je bila dobra, zakaj malo po tem, bila je nedelja pred binküštmi; po pridigi gospod oznanijo, da bo prihodnje praznike sveta birma, pa pristavijo še tüdi te besede: Moram pa še z žalostnim sercam reči, da toliko in toliko staršev svojim otrokom prav malo od nje, toliko več pa od „bocolajev“ govoré, ki jih jim bodo botri kupili.“ — Kaj če reči „bocolaji“? mislim sam pri sebi; te slovenske besede še pošteno nisem nikoli slišal.

Štefan. Sej pa tüdi slovenska ni.

Ujec. Štefan! da mi jezik za zobmi deržiš. — Pridem iz cerkve, kar čüjem, da neka šibka deklica ali gospodična, ki je pri pridigi bila, drügi, ki pa ni pri pridigi bila, od te gospodove opombe pripoveduje. Ta reče: „Sej je rejs, da malo od birme, temoč le zgolj od cükrastih prest govoré.“ Perva poterdi rekoč: „Rejs je, rejs.“ In druga ponavlja: „Rejs je, rejs.“ — In tako sem zvedel, da se preste v Terstu tüdi „bocolaji“ zovejo. — Štefan! zdaj pa reci, ali ni rejs?

Štefan. „Res je, res“ (na tihem k drugemu: „Če prav ne“).

Še neko drügo sem sküsil in se prepričal, da je najbolje, ako človek tjè v en dan z besedo ne bütne — in to v Karlovcu. Grem namreč s svojo leseno in loučeno robo po reški cesti. Se oglasim v Früšici v farovžu, da bi morebiti kaj steržil. Komaj odprem vrata na dvorišču, ti neka pasja krota nad me plane, ter mi hoče hlače pomeriti. K sreči reče ena farovška k drügi: „Spodi pandüra.“ Ta zaupije: „Pandür! pandür! boš šel v stran ali ne?“ — Mahoma pandür rep med noge zavije in jo v kot potegne. Da se psu po slovensko tüdi „pandür“ pravi, prej nisem vedil. — Pridem v Karlovec. Bilo je o svetem Martinu. Pri gostinčarji, pri kterem sem po navadi ostajal, smo martinovali. Namest gosí so zvečer pritresli na mizo pürana, ki je gotovo kakih deset füntov tehtal, zraven pa še gibanico ali potico, ki je veča bila, ko pa hleb švicarskega sira. Od vina se je skorej miza šibila, in jedli in pili smo, kolikor komu drago. Vince razveseli človeško serce — pravi stari prigovor. Taka se tüdi nam pripeti. Počnemo peti po redi krajnske in hervaške pesmi. Med drügimi se mi je pa posebno tista hervaška dopadala, ki se proti zadnjemu tako glasí:

Kada pak dojde sveti Martin,
On ga bo kerstil, ja ga bom pil,
Küme moj dragi! daj si nalij,
Ja sam slobüdan, daj ga užij,
Küme moj dragi! itd.

Kada pak dojde smertni čas,
Vince ostane, ne büde nas.
Küme moj dragi! daj si nalij,
Ja sam slobüdan, daj ga užij.
Küme moj dragi! itd.

Napev te pesme — škoda, da je cele ne znam — mi je tako v serce segala, da sem jo kar zmirom ponavljal. Pa vsako veselje le kratki čas terpí! Komaj da üra deset odbije, se vrata na pol odpró in nekdo noter polüka dičí: „Hodite spavat.“ Jaz ne vejdši, kdo da je, zakričim: „Kaj zdaj spati? ker smo najbolj židane volje, pojte rakom žvižgat.“ „Za Boga, što ste činili? Jesu pandüri“ me opominja gospodinja ali gazdarica. Pa tisti hip stopijo trije policaji v šišo pa pitajo, kdo da se je prederznil jim zabavljati? Gostinčar si vse prizadene, jih potolažiti in tüdi jaz zraven stopim, ter jim polno küpico ponüdim poječ: „Küme moj dragi! daj ga užij.“ Pa en berkač izmed njih me vale zaverne rekoč: „A muči Kranjac!“ To me razkači, rejs je, da je imela kapa cof, in jo zabrüsim: „No! zdaj sem pa več ko prepričan, da je pes in pandür enaka stvar.“ — To slišati neka krota gorenskega študenta, ko sem pozneje slišal, vale pandürjem pové, kaj da sem djal. Ti me zgrabijo in naravnost v lüknjo peljajo. — Po poti se popolnoma streznem. Pridemo v pisarnico, tu sedi pri lampi, ki je pa pokrov imela, pijomtar. Stopi k njemu eden mojih nepriličnih pajdašev, ter mu ob kratkem po hervaško pové, kaj da sem zaškalil. — Zdaj pijomtar vzame neprilično stranko popirja in me vpraša: „Kako se zovete?“ Odgovorim: Janez Koča. Uni: „Kako? još jedan put?“ Jaz: Janez Koča. — Ko bi trenil vstane zdaj uradnik, vzdigne lampni pokrov, me pogleda, z rokami vküp vdari, pa me za obe roke prime dičí: „Dober večer, ujec dragi! kaj pa vas sèm prinese?“ — Se zavzevši, da me pozná, ponižno odgovor dam: „Gospod žlahni! sveti Martin — ali pa pošteno rečeno, neke dve küpici vina, ki je namejst v želodec pa v glavo zašlo.“ Uni: „Pa me morebiti ne poznate?“ Jaz: „Pri moji veri da ne.“ Uni: „Kaj nisem li tisti Kostanjevčan, ki sva z vašem Štefanom v N.... sošolca bila, in ki ste mi kako petico v dlan vtisnili, da bi se pridno sküpaj učila?“ Jaz: „Pa vendar ne mlinarjev Lovre?“ Uni: „Kaj pa da, prav tisti! Pa znate kaj? tükaj ne bova martinovala, vas bom spremil nazaj v gostivnico, če ste mi prav pandürje psovali.“ „Prosim, prosim, mu zdaj v besedo stopim — kaj pa vendar pomeni beseda „pandür“, ali ne „psa?“ — Uni: „Kdo vam je pa to natvezel? Kaj še? Pandür če tükaj toliko reči, ko po naše „stražar“ ali še bolj po krajnsko „čüvaj ali varh“. — Jaz: „O ti presneti Früšovski pes! da bi krepal ali pa da bi te volek požerl, že drügič si mi zabavo storil.“ — Zdaj ga še poprosim, da naj tiste tri pandürje pokliče, pa ni pri volji: ker pa le ne neham ga nadlegovati, tako jih pa pozove. Kot majniki ravni se pred naji vstavijo, ter jih nagovorim: „Prijatli moji! ne zamerite, razžalil sem vas, pa ne prostovoljno. Hervaško sladko vince, pa tüdi tüsti püran sta bila tega vzrok. Mož beseda, da vas nikdar več nadlegoval ne bom, to pa imate tolar za svoj trüd z menoj, in če vam je drago, še nocoj pri bokalu vinca svojo mično domačo pesem: „Kada pak dojde sveti Martin“ — zapojte; srečno!“ — „A z Bogom! z Bogom! küme naš dragi“ overnejo vsi trije — mi dva z vradnikom se pa smejaje v gostivnico podava. (Kon. prih.)

Dopisi.

Od Drave 18. kimovca. = Vsak dan bolj živo čutimo potrebo slovenskega uredovanja, ker že ljudje sami bolj natanko premišljujejo svoje pravne opravila. Tù in tam se čuti kaka krivica, ktero nam nanaša tuji jezik v deržavljanskih in kazenskih rečeh, ker dostikrat pravica le na niti visi, če se kaka beseda prav ne razume. Zapisniki (protokoli) morajo toraj brez izjeme v jeziku zaslišanega spisani biti in tudi prisega se mora, kakor že to sveto in toliko imenitno djanje tirja, vselej v jeziku prisežnika storiti in v pravdah tudi v njegovem jeziku spisana priložiti. Živa potreba tedaj je, da naši sodniki, pravdosredniki in notarji temeljito znajo slovenski jezik. Tudi med narodom bi se moralo širiti poznanje postav, da se bode njih moralne močí bolj bal kot kazni. V 34. listu „Novic“ naznanjeni in priporočani „Slovenski pravnik“, ki ga nam spisuje čitateljem „Novic“ dobro znani, izverstni pisatelj slovenski in pravnik gospod dr. Razlag, bode nam torej na vse strani zeló koristen in ker bode po prav nizki ceni izhajal

si ga bode ne samo vsak občinski župan omislil, ampak tudi drugi ljudje, ker se mora ena in taista reč večkrat prebirati in premišljevati, dokler jo tudi taki zapopadejo, ki niso učeni pravoznanci in to je ravno namen te narodne knjige. Naši domorodci duhovnega stanú bodo gotovo v nji vodilo našli, soznaniti se z našim pravoslovjem, kar je neobhodno današnje dni potrebno in bodo tudi še le potem tudi v teh rečeh narodu koristiti zamogli. Tudi v druzih deržavah je izobraženo duhovništvo izurjeno v pravoznanskih rečeh, kar je pri nas zavoljo pomanjkanja domačinov še dosta več potrebno. Pri tem je tudi pomisliti treba, da se naročnina cele 15 tiskanih pôl debele knjige po 1 gold. 50 kr. že splača, če si naročnik po njej le eno samo vlogo ali pismo sam sostavi, za ktero bi sicer ravno toliko in še več tujemu sostavljavcu plačati imel. — Gosp. Kromer je v deržavnem zboru zastran odprave notarstva povedal, da morajo ljudje velikokrat po več ur deleč hoditi, da si za drage denarje dajo kako dolžno ali plačilno pismo narediti; temu se s „slovenskim pravnikom“ v roki lahko v okom pride v vsaki kmetijski hiši, kjer kdo pisati zná. Gotovo se bode tudi občinam v tej reči več dovoliti imelo, torej je za župane živa potreba, da se v takih rečeh izurijo, kolikor je mogoče. Sicer pa nas Bog obvari Kromerjevega predloga, da ne dobimo spet nekdanje grajšinske uprave v drugi obliki, ktera nas le obvaruvati more — svobodna občina.

Od Slatine na Staj. 14. sept. C-v. — Danes je odpotoval slavni starček dr. Vuk Štefanović Karadžić na Dunaj, od kodar se bo v nekoliko dnevih podal nazaj v Beligrad. Bil je tukaj 14 dni, da bi si okrepil oslabele ude. Pomiloval je po bergljah šepajočega moža marsikdo, ki ni mislil, da ima pred seboj serbskega Homerja. Jaz pa sem imel srečo, soznaniti se ž njim in preživeti več časa v njegovem premilem družtvu. Veselja se mu je svetilo oko, ko sem mu pripovedoval, kako pridna je naša mladina, kako skerbno se učí zraven maternega jezika tudi sosednih narečij, ter da cirilica je malo kteremu neznana. Verlo so ga mikale posebnosti tukajšnega narečja; prav smešno se mu je zdelo, ko je slišal tukajšne ljudí izgovarjati besede, na pr. bog = baug, volk = vauk, duša = düša, kdo = dau itd. Zapisal si je marsikaj v dnevnik. Bog ga ohrani še mnoge leta narodu slovanskemu!

Iz Matarije v Istri 19. sept. J. L. — „Novice“ so v poslednjem listu pisale, da je dolinska županija gosp. Jož. Samsa za svojega častnega srenjčana izvolila. Al to je drugače in sicer tako-le: matarska županija je rodoljubnega gospoda za svojega častnega srenjčana v zboru 21. avgusta izvolila, in dolinski, to je koperski zbor, ga je po tem za isterskega poslanca izvolil.

Iz Tersta 16. sept. ψ — Slovanska narodna čitavnica se je preselila iz ribjega terga na Doganо v Riterjevo hišo. Tù je najela vse pervo nadstropje, da ima zdaj prav dosti potrebnega prostora. Udje zmirom pristopajo, in obilo terdnega upanja imamo, da bode vzajemni trud tukajšnih raznorečnih Slovanov pomagal družtvu, ki je uže na dobrem stalu, da se povzdigne do take visokosti, kakoršne bi vredna bila slovanska čitavnica v Terstu. Z veseljem smo slišali, da tudi Ljubljančani snujete veliko čitavnico, kakoršne je po pravici pričakovati v pervem slovenskem mestu, in da Vam je vladika Štrosmajer v ta namen poklonil lepo pripomoč. Bog daj srečo in uspeh! Marsikje se tudi poprašuje, kako je s tistim slovenskim časopisom, ki ga je bil prišel dr. Toman v Ljubljano ustanavljat? Ali bo kaj ali ne? *)

Uno nedeljo 8. dan t. m. grém popoldne s prijateljem na sprehod proti sv. Ivanu, ki je teržaško predmestje. Tjè prišedši vidimo pred neko hišo na cesti mnogo zbranih kmečkih ljudí. Na vprašanje: kaj je to? odgovoré, da tù je učivnica, in da notri zdaj učencom delijo šolske darila. V hišo tanje ozerši se vidimo laški napis. Stopimo va-njo, in povsod zagledamo nad vratmi šolskih sob zopet same laške napise. To mi je uže nekako serce poderlo. Mislil sem, vse bo laško, šola in učitelj; da so otroci slovenski, to sem dobro vedil. V sobi, ker se je ravno imela pričeti daritev, zopet najdem toliko kmečkih poslušavcov, da se je vse terlo; spredaj okrog mize pa so stali gg. župnik, katehet, učitelj in učiteljka; bili so tudi drugi gospodje in celó gospé. Pazim in poslušam, kar stopi učenec na noge, in začne v mili slovenski besedi govoriti s tako serčnostjo in tako krepko in gladko, da se ni nikjer spodtaknil, in vsi smo ga veselo poslušali. Lepi govor mu je naredil g. učitelj Piano; postavili bi tudi besede sèm, ako ne bi izmanjkovalo prostora. Po govoru je bila delitva. Knjižice, v plačilo odločene, so bile slovenske, samo dve laške med njimi, namenjene dvema deklicama. Čudno se nam je zdelo, pervič da ste bile te dve laške knjigi, dasitudi ne največe, vendar najdražje in najkrasneje, in drugič, da deklic ni bilo po svoje darila. Po končani delitvi je začela deklica govoriti zopet slovenski. Tudi ta govor, dasiravno zavoljo dekliške boječnosti ni tekel tako gladko, kakor pervi, vendar nas je kaj veselo ganil. Po cesarski pesmi, in po besedah gosp. župnika Bastjančiča, ki jih je učencom ljubeznjivo na serce govoril, je bilo slovesnosti konec. Na ulice stopivši smo vidili, kako so otroci veseli z darili domú tekli.

Nadjamo se, da so bile tudi po druzih šolah teržaške okolice enake daritve; da so pa povsod enaki sami laški napisi, ni treba dvomiti.

Iz Otaleš 8. sept. Dovolite mi, ljube „Novice“, da spregovorim tudi jez besedico. O prijatli domovine slovenske! Naj se le repenčijo protivniki naši slovenski nemškutarji, kakor si mislijo in znajo; bojo vendar šli rakom žvižgat, naj veljá kar hoče: zakaj zdrava pamet nam pravi, da naše terjatve so pravične in poštene; naš jezik potrebuje, da bo rešen sužnosti in verig, v ktere je bil tako dolgo oklenjen. Dár jezika nam je dan od Stvarnika, in tudi od cesarja nam je kakor drugim deželam zagotovljena pravica; zatega del zgubé naj se v listje vsi tisti, kteri hočejo biti ubijavci svojih domačih bratov. O prijatli naše domovine! ne vstrašite se dela, čeravno ga je še na cente. Bog je z nami! — Kar letino pri nas zadeva, se je vsaki veselil, da bo dobil cel kos kruha; vse je kazalo tako lepo, da je bilo veselje. Al ta nemila suša je pokončala nam jesenske pridelke tako, da se bo vsega le po malo dobilo, zunaj sadja, kterega je pri nas posebno dosti zasajenega; jabelka in pa češplje so polne sadú. Opomniti moram še eno: imamo pri nas jako lepo cerkev, ktera še ni dolgo novo prezidana; šole pa še ni, ki je zlo potrebujemo, zakaj okolica naša šteje nekaj čez tavžent prebivavcov.

Janez Mlakar, kmet.

Iz Gorenskega. Drage „Novice“! v zadnjem listu ste krepko zgrabile tistega gerdega lažnika, ki je blodil o „600 Schulknaben“ ter pričakujete, ako je pošten človek, naj Vas toži, ker ste ga pred celim svetom osramotile. Al zastonj bote čakale! Nesramnež bo pogoltnil, kar ste mu vergle pred nos in „žlahna Triesterca“ svojega ljubljenca še desavoirala ne bo. Moram pa v vpričbo tega nekaj povedati. Na neki dopis iz Ljubljane v „Triesterci“ pod 18. p. m., v kteri se nesramno napada duhovščina krajnska, se ji je poslal pošten odgovor na to. Al žlahna „Triesterca“ je bila tako dobra, da je te kratke verstice — „ad acta“ vergla. Ljuba „Triesterca“! ne zameri, da smo ti toliko poštenja zaupali! — saj ne bomo več — nismo namreč vedili, da si ti ediuo le refugium nemškutariorum. Tiha misel se nam pa le posilja: da tako ravnanje je podobno neki šetinasti živali, ktera tudi le vsako reč samo onečediti zná, — obrisati pa ne. Nasproti je pa „Triesterca“ za med poserkala dopis iz Teržiča (št. 196) kot odgovor sostavku iz Gorenskega v „Volksfreundu“, kterega ni duhoven, ampak drug dobro

*) Še se nič ne sliši. Vred.

znan rodoljub spisal, in v njem zgolj resnico povedal. To se vé, da je aposteljna nemške kulture neznano razkačilo, zatorej se v „Triestarci“ togoti, da še celó *ultramontanci* nočejo nemškutarji biti!!! Te psovke od vas smo že tako navajeni, da bi se nasproti le čudili, ako bi je ne našli vsaki dan v vaših ustih. Kaj res mislite, da bi se duhovščina, ktere dolžnost je ne le za večno, ampak zraven tudi za časno srečo, skerbeti, se nič ne zmenila za to, ako kdo postane izdajavec narodnosti in potem takem tudi ljudstva, ker mu njegove pravice kratiti hoče? Duhovščina je za narod in mora za narod se potegovati. In Ve „Novice“ ali se niste smejale, ko Vas je v onem dopisu dopisún napadel vès zdivjan kot stekel pès — in blodil, kar se mu je v mesečni polnoči sanjalo, da namreč „Novice“ bunkajo plat zvoná in hujskajo „friedlich neben einander lebende Staatsbürger, um sie zu entzweien.“ Tedaj nemškutarjem bi moglo biti vse pripuščeno; — nam Slovencom pa še toliko ne, da bi se za svoje pravice potegnili, ker to je po vaše rebelijon!? Jelite, kačo, ki nas pičiti hoče, je treba še božati in poljubovati, ne pa pahniti je od sebe? Jelite, za vse narode naj ima veljavo Cesarjeva beseda enakopravnost, le samo za nas ne? Kaj mislite, da ne znamo sami brati cesarjevih pisem, in da nam jih bojo le ptuje in poptujčene šalobarde tolmačile? „Pojte rakom žvižgat, vi lažnjivi“ — — je pel naš Prešern. F. V. M., pošten Gorenec.

Od Vipave 18. sept. —z—. Unidan sem obljubil, da hočem ziniti besedico o sviloreji letošnji. Po spiskih goriškega mestnega magistrata, ki je tej kupčii nadzornik (eden njegovih uradnikov je na javnem tergu za to postavljen), se je letos tam prodalo 67916 funtov galete (kokonov); najviša cena ji je bila za funt 2 gold., najnižja 50 kr., srednja 1 gold. 10 kr., to je, za tergovino in ne za seme. Po tem bi znesla vrednost te galete skupaj $74707^{6}/_{10}$ gold. nov. dn. Nizka ta cena pripisuje se vojski v severno-amerikanskih deržavah, ker zavolj nje ni poprašanja po svili in se ne more oddati v one dežele, ktere so, kakor je znano, samo iz Francozkega vsako leto okoli 200 milijonov frankov svilne robe nakupile. Zgorej rečena galeta pa obsega samo tisto galeto, ki je bila prodana v Gorici; mnogo je je bilo prodane tudi v Vidmu, Palmi, Kopru itd. iz teh krajev; en del pa se je je porabil za seme; tako je v Ajdovščini en sam gospod v ta namen več kot 500 funtov nakupil in seme potem na Laško poslal. Pridelek svile (žide) je bil to leto če ne slab, saj manji kakor srednji; vendar se vidi, da ljudstvo se je čedalje bolj poprijema, kar mora vsakega toliko več veseliti, kolikor bolj se čuti tudi v tem oziru zguba lombarških pokrajin. O tem predmetu bom še prihodnjič več pisal *), posebno pa od raznih plemen semena, od izdelovanja svile in nje prodaje sploh. Opomnim danes samo še to, da ne smemo ostati pri sami reji sviloprejk (červičev) ali pri predenji, — izdelovanje svile pa in nje kupčijo inostrancom (ptujcom) prepušati. Dobro vém, da en sam kupec je vjel v treh dneh lep dobiček; nakupil je je 3000 funtov, in pri vsakem funtu 40 krajcarjev dobička imel. Koliko dobička pa je še pri predenji, pri izdelovanji in v tergovini z izdelano svilo! Celó v Švajci so take velike fabrike, v kterih imajo dan na dan po 1000 delavcov, akoravno ni tam skor nobene sviloreje. Ne samo pervotno pridelovanje, ampak tudi obertnija in tergovina ste sredstvi narodno-ekonomičnega blagra. — Naj oznanim še žalostno novico, da 12. dan t. m. nam je toča veliko škodo napravila od Štanjela na Krasu noter do srede ipavske doline. Ta nesreča je pa toliko huja, ker zavolj suše je bila terta še edina nada in tolažba naših posestnikov in poljodelcov. — Naposled le še to: Interpelacija Černetova je vse razveselila. Nje temeljito juridično izvedenje mu je prikupilo še tisto se vé da celó malo manjšino, ki se ni mogla zediniti z vsako besedo njegovega pervega govora v deržavnem zboru.

*) Prosimo prav lepo za to, ker se spodbujevanje v obilniše svilarstvo ujema popolnoma z našimi prizadevami, ktere smo vnovič razglasili v novi „Pratiki“ za leto 1862. Vred.

Vikerče nad Ljubljano 9. sept. = *(Poškodovano dobro ime po pomoti iz nevednosti domačega jezika).* Okoli velike noči t. l. je bil Martin Jenko iz Ladje pokraden, in te tatvine J. U. iz S. sumljen. 3. dné vélikega serpana t. l. prideta dva c. kr. orožnika v mlin k Martinu Škulju na Vikerčah in barata gospodarja M. Škulja: „Ist da Primus Jurež?“ Škul odgovorí, da v njegovem mlinu ni Primaža Jureža, ampak da je le neki Primaž Sever tukaj mlinski hlapec. Primaž Sever pred c. kr. orožnika poklican in baran, kako mu je ime? odgovorí: Primaž Sever. Eden žandarjev pravi po nemško: „Sever ist ein Spitzname; der ist Primaž Jurež.“ Gospodar, gospodinja in vsi sedmeri hlapci terdijo in pričajo z enim glasom, da to ni Primaž Jurež, ampak Primaž Sever, naš zmiraj zvesti hlapec; al nič ne pomaga; c. k. orožnika primeta Primaža Severja ter ga peljeta v Medvode k županu; ker ga pa ne pozná, ukleneta Primaža Severja, ter ga ženeta memo vasí in ljudí v veliko sramoto uklenjenega do c. k. deželne sodnije v Ljubljano. Primaž Sever, drugi dan pred sodnika poklican, je bil od njega in od poškodovanega Martina Jenkota za nedolžnega, poštenega človeka spoznan in iz zapora domú izpuščen. Al kdo bo temu vse svoje žive dni poštenemu in zvestemu človeku, ki nima pod milim Bogom druzega kakor zdrave ude in dobro ime, po tem, da je bil po nedolžnem kakor hudodelnik očitno in uklenjen 3 ure deleč v sodnijo gnan, odvzeto poštenje povernil? Mnogo ljudi, ki so medpotoma uklenjenega vidili, pa niso pozneje slišali konec pravde, še zdaj ne vé, da je bil Primaž Sever nedolžen. Naj „Novice“ popravijo to, kar je pomota iz nevednosti našega jezika napak storila.

Iz Ljubljane. * Všeč nam je povabilo v posledojem „oglasniku“, ki ga je gospá Petričeva razglasila, in nadjamo se, da so ga tudi mnoge naše matere in očetje z veseljem sprejeli. Učilnica Petričeva hoče skerbeti za pravo izrejo dekliško, da mlade hčerke morejo biti kadaj dobre gospodinje. Če so nekako bolj premožni starši sedaj svojo hčer v Ljubljano dajali in želeli, naj bi se zraven navadnih šolskih rečí tudi naučila kuhati, šivati perilo, obleko itd., je mogla večidel na 3 mesta hoditi, da se je tukaj to, tamkaj uno učila. Da ne govorimo o večih stroških in druzih nepristojnostih, omenimo le, da za mladíno ni varno, ako sama okoli postopa; kmali se najde kak mlad ali star jastrob — kakor skušnje učé — ki medpotjo zalezuje nedolžne jagnjeta. Ako se pa vsi nauki, ki jih gospodinja potrebuje, dobé v eni hiši in pod očmí skerbne varuške, je to prav na vsako stran. In to se obeta v Petričevi učilnici in zato jo priporočamo našim staršem. Po pravici pa moramo zahtevati od vsake dekliške šole tudi še to, da se nam naše slovenske hčerke ne pokvarijo v šolah s tako imenovano tujo „kulturo“ in da ne pridejo take prikazni iz šol, ki zaničevaje materni jezik so zamaknjene v ptuje jezike pa nazadnje ne znajo — nobenega, in ktere znajo lepo „štikati“ in „šlingati“, ne narediti pa — srajce. Prava naša gospodinja mora najpred znati naše domaće gospodinstvo in zraven ptujih jezikov mora tudi materni jezik dobro znati, ne le, da ga za silo bere, ampak da ga pravílno zná brati in pisati; potem še le naj se loti druzih jezikov. Naj povemo v dokaz tega neko prigodbo, ki se je pretekli mesec zgodila. Da je od konca do kraja resnična, zastavimo svoje poštenje. Neka ljubljanska gospá je bila delj časa pri neki prijatlici na Št. v gostji. Ko se je približal čas, da je imela domú iti, je hotla pisati kuharci v Ljubljano in ji naročiti marsikaj potrebnega. Kar ji na misel pride, da kuharca razume le domači jezik. Gospá, čeravno terda Krajnica, pa se ni nikdar učila slovenski pisati. V tej zadregi se oberne do moža svoje prijatlice; al tudi ta si mora v svojo sramoto spoznati, da ne zna slovenski pisati. Ker vendar „sila kola lomi“, se loti v imenu ljubljanske gospé pisma in piše

kakor more in zna. Na pismo to odgovorí kuharca. Zdaj pa pridejo naši „nemški Kranjci“ v drugo zadrego. Ali je kuharca tako napak pisala, da niso mogli brati, ali pisma zatega voljo niso razumeli, ker je v prečisti slovenščini pisala, ne vémo, — to pa je gotovo, da niso mogli izduhtati, kaj jim je kuharca odgovorila. — Ali nas ne mora biti sram, da se kaj takega godí? Ali ni to spet eden izmed tisučernih dokazov, da je nesrečno nemškutovanje vso našo narodnost zatirovalo in da je res, kar je nedavnej neki nenemškim narodom malo prijazen deržaven poslanec v deržavnem zboru sam razodel rekši: „ako hočeš posekati drevó narodnosti, zasači robivnico v šole.“

Iz Ljubljane. ✓ Ker še letos nimamo slovenskega teatra v Ljubljani, nas „Triesterca“ in „Tagespošta“ tako pridno oskerbujete skor vsaki dan z burkami, da je veselje in da res nismo nevošljivi Nemcom za njih „Irrenhaus zu Dijon“, ki si ga morajo od Stelzer-a za en večer kupiti za 35 kr., — mi smo dosti na boljem, ker imamo cel „Irrenhaus“ zastonj v „Triesterci“ in „Tagespošti“, le s tem razločkom, da uni „Irrenhäusler“ je „ein edler Mensch“ kakor se v komedijantovskem jeziku veli, naši korespondenti pa so prav navadni prismojenci ali pa hudobneži od nog do glave, ki pa so verh tega že tako ob vse poštenje, da ga moreš očitno lažnika imenovati, otrese se, pa — se lagá spet naprej. Poglej poslednji list „Novic“. O tistih „600 Schulknaben“ potuhnjeno — molčí! Namesto tega pa dela v predvčeranji „Triesterci“ čudne zvijače zastran druzega sostavka, v kterem smo šibali gerdo natolcevanje njegovo, in recitira cel kos protokola posledneje seje mestnega odbora, da bi se opral, pa se je še bolj omazal. Res smešno je viditi, kako se plazi in plazi, da bi se izkobacal iz mlake, pa kar spet šterbukne v svojo staro pregreho — laž. „Novice“ niso nikjer rekle, da je g. župan Ambrož pozabil Heimanov predlog; rekle so le, da ga ni odboru predložil, ker zbor ni bil ne iz začetka ne na koncu polnoštevilen (izzačetka ne, ker se po stari navadi branje prejšnega zapisnika začenja, preden je zbor poln, češ, da med tem pridejo odborniki, ki jih še manjka, — pa spet h koncu ne, ker že pri Heiman-ovi interpelacii zastran Št. Jakobskega vodnjaka se je zmuzonilo odbornikov toliko iz zbornice, da so bile klopi skor prazne). Tako so o obeh dôbah „Novice“ na str. 316. govorile vsakemu razumljivo, kdor razume naš jezik in mu strast ni še popolnoma pameti zmešala. Kaj pa pravi pisún „Triesterčni“ na to? V listu 217. se bere tako-le: „-- — und war der Gemeinderath vollzählig, wie die „Novice“ heute behauptet“ — — (to je: „in če je bil mestni odbor polnoštevilen, kakor današnje „Novice“ terdijo“ —). Ali vidite spet ogromno laž! V tem dopisu se dalje izgovarja dopisnik, da z onim spisom je hotel le omeniti, da je župan pozabil na oni predlog. Credat judea appellus! Saj vas poznamo! Da bi ne bila tista pisarija le denunciacija, bi bil pošten korespondent omenil še tudi druzih dosti važnih rečí iz onega zbora in županu Ambrožu bi bil mogel za marsiktero reč javno hvalo izreči; — al o tem ni ne duha ne sluha; ne besedice ni čerhnil o drugih rečéh. Ako bi bili tiljubl. korešpondenti v „Triest.“ in „Tagespošti“ pošteni in bi ne bil njih namen le omadeževati Ljubljano in Slovence, bi imeli gradiva dovelj tudi za resnično besedo; brez ozira na osebo in le deržaje se prislovice „facta loquuntur“ bi imeli na kupe že povedati, kar se je pod sedanjim županom v kratkem času zgodilo v mestu in zunaj mesta na močvirji itd., morebiti v 3 mescih več kot pred v 10 letih, in kar je tù in tam v „Feuilletonu“ še celó „Laibacherca“ v spomin vzela. Al pisači v „Triest.“ in „Tagespošti“ imajo druge namene, — in v obličji njih nesramnega početja se derznejo o „Hetzereien“ govoriti, ako „Novice“ pravico zastopajo in lažnikom in zatiravcom domovine ostro na pete stopajo? Le pisarite! „Novice“ vas bodo vselej spodobno ilustrirale; samo škoda, da nimamo „domačega pavliha“ (Fliegende Blätter). Kako bi vas lepo malali in budalije vaše! Iz „Tagespošte“ bi vzeli koj Vašo undanjo burko, kako narodni plamen slovenski vžgè cukrarnico ljubljansko, Vaša vodena nemška kultura požar gasí, pa nič ne opravi; cukrarnica pogorí do tal. Ve blage duše bi jo rade spet na noge spravile; al ker so vam žepi — prazni in nimate becov, da bi vzeli akcij, pa trobite na „Tagespoštni“ legat po svetu: „Lejte Slovenci so krivi, da se ne dela cuker sam v lajtah in da se cukrarnica ne more na noge spraviti.“ — Ker „Novice“ toliko gradiva dajejo korespondentom „Tr.“ in „Tag.“ naj jim povejo danes h koncu še to, da uni teden je bilo nekemu peku v judovskih ulicah 600 žemelj vzetih, ker so bile prelahke; gosp. župan jih je dal štacunam na velikem tergu, da so jih v petek darovali beračem. 600 žemelj v judovskih ulicah, nemški pek pa slovenski berači, — oj! kako izversten material za „pikantes Genre-Bild der nationalen Hetzereien“, kakor ga je nedavnej „Preša“ svetu izmalala popisavši strašni razpor domačih in pa laških delavcov v Gruberjevem kanalu, čeravno ni nič druzega bil kot to, da so bili kerčmarju kranjski delavci ljubši kot laški, ker uni veči del zaslužka pustijo v kerčmi, ti pa živijo bolj ob svojem. Al fantazija „Prešnega“ korešpondenta je naredila berž vola iz komarja in z nekako sladko zadovoljnostjo je pokazal tjè na Štepanovo vas: „Sehet auch hier die Folgen der unglückseligen Nationalitätsstreitigkeiten! O das ist fürchterlich! In Laibach ist nicht mehr zu leben!“ Se vé da sedaj pritisne berž „Triesterca“ svoj pečat zraven: — „man will die exclusive Einführung der slovenischen Sprache in Schule und Amt“, čeravno še nobena živa duša tega dosihmal nikoli terjala ni in je dopisnik le spet debelo laž na svet izvalil. „Aber hilf, was helfen kann!“ si mislijo ljubljanski pisúni, da je le Ljubljana černa in slovenski narod hlapec. Kdo so potem agents provocateurs?

Iz Ljubljane. Marljivi učitelj keršanskega nauka in slovenščine v realki naši, častiti gosp. Lesár je dodelal za 1. razred keršanski nauk v slovenskem jeziku in rokopis uni teden izročil slavnemu škofijstvu. Iz gotovega vira vemo, da zavoljo tega, ako bi tudi v začetku šolskega leta še ne bila nobena pôla tiskana, vendar ne bo ovére za razlaganje verozakona v slovenskem jeziku, ker med tem, dokler nimajo učenci slovenske knjige v roki, more prejšna nemška knjiga služiti za podlago slovenski besedi.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz deržavnega zbora.)* V tem, ko zbornica gosposka praznuje, sklepa zbornica poslancov posamne paragrafe občinske (srenjske) postave. Skor celi teden je imela s tem opraviti, da je sklenila to, kar je vsakemu na pervi pogled jasno, ki ima očí in viditi hoče, namreč, da deželnim zborom v oblast spada skleniti po svoje: ali naj se grajšine (velike posestva) ločijo iz občinske zveze ali ne. Prenapetost centralistov, ki hočejo, da vse mora iz Dunaja priti, je resno tega kriva, da sedijo poslanci že tako dolgo na Dunaji, pa so tako malo še opravili.

— „Ost und West“ piše, da je poslednje dni spet veliko govorice o tem, da bode g. Schmerling iz ministerstva stopil in se bode izvolilo ministerstvo na federalistični podlagi. Da utegne federalizem zmagati in ž njim še le resnična autonomija dežel in narodna pravica vsem narodom nadvladati, kažejo mnoge znamenja na nebu časnikarskem. Šuselka, mnogoveljavni nemški liberalec, je v ravno na svetlo dani knjigi „Oesterreich und Ungarn“ slovó dal nemškim centralistom v deržavnem zboru, ki se šopirijo, kakor da bi oni edini vedili, kaj je Avstrii koristno, in jim odkritoserčno take ostre levite bere, da oni več podirajo kakor zidajo, da ste že celó „Presse“ in „Ostdeutsche Post“ začele — pokoro delati. Šuselka pravi, „ako bi bil on cesar, bi berž sklical ogerski deželni zbor“, in na to „Presse“ že

zagovarja, naj bi se snidli pervaki različnih strank deržavnega zbora dunajskega s pervaki razpuščenega ogerskega zbora in se v svobodnih shodih posvetovali kako in kaj. „Presse“ in „Ostdeutsche Post“, ki dosihmal niste imele dobre besede za slovansko stranko (stranko federalistov), ampak ste vedno na kolenih ležale pred Iskrom, Mühlfeldom in nju tovaršem kot malikom edino izveličavne deržavne modrosti, ste se hipoma sprevergle tako zlo, da „Presse“ svoje prejšne ljubljence že imenuje „Verfassungs-Fanatiker“ (sanjarje), „Ostd. Post“ pa, ki je nedavno federaliste še „nihiliste“ (ničle) psovala, sedaj že pravi, da so resnični federalisti kakor Smolka, Rieger, Štrosmajer itd. „časti vredni“ možaki. Na tem sicer, kar mislite „Presse“ ali „Ostd. Post“, ni nič ležeče, ker svet ne pleše kakor one godete, al znamenje je vendar, da — veter od druge strani piše.

— Cesarski patent od 17. t. m. sklicuje novi deželni zbor isterski 25. dan t. m. v Poreč.

Koroško. Zdaj je nek gotovo, da se bo železnica iz Marburga v Celovec v jeseni prihodnjega leta odperla; kakih 5 milj dolga železnica med Celovcom in Belakom pa še le leta 1863.

Istersko. „Wanderer“ piše, da med 20 izvoljenimi novimi poslanci sta le 2 prava Slovana. „Nessunci“, kterim je sedaj spodletelo, zabavljajo in pravijo, ker je večina novo izvoljenih vladi udanih, naj bi se prihodnji poreški zbor imenoval „ces. kralj. deželni zbor.“

Česko. Iz Prage. Druga seja mestnega odbora (16. dan t. m.) se je mirno končala; obe stranki ste bile s sklepi zastran ljudskih šol zadovoljne, ker Slovani in Nemci dobijo svoje pravice.

Horvaško. Iz Zagreba. Deželni zbor je pretresal pretekli teden učno osnovo za gimnazije in začetne šole. Važen za vse Jugoslavene in tedaj tudi za Slovence je sklep, ki veleva, da učitelji gimnazijski morajo biti le sinovi trojedne kraljevine, in ako bi teh ne bilo, še le kak drug avstrijansk Slovan. O adresi na kralja je bila 17. t. m. vroča pravda, vendar je bil na posled dr. Račkov načert, v nekako rahleji besedi osnovan, zaveržen in odborov načert z 53 glasovi zoper 32 poterjen. Adresa, kakor je tudi sedaj osnovana, celó nič ne pové, kako mislijo Hervati v koló vzajemnih zadev Avstrije z drugimi narodi avstrijanskimi stopiti. Ali bo to dobro za nje in nas druge??

Ogersko. Kakor se kaže, bo vlada poversti razpustila županijske predstojnike in odbornike, ker ne bojo hotli pomagati pri izterjevanju davkov in naberi rekrutov, kar sedaj (v drugem razpisu) dvorni kancelar Forgač od njih terja, v pervem razpisu pa jih je tega odvezal in le to od njih zahteval, naj ces. uradnikom ne delajo o tem nikakoršnih ovér.

Laško. Garibalditu so severni Amerikanci ponujali vojskovodstvo svoje armade, ki se zdaj dosti nesrečno vojskuje z armado južnih dežel; al Garibaldi noče iti v Ameriko. — Minister Ricasoli je po „Giornale“ v imenu laške vlade poslal vnovič pismo sv. Očetu, v kterem mu ponuja popolno samooblastje enega dela rimskega mesta, v kterem naj stanuje s celim svetim zborom. Odgovor papežev na tako ponudbo je sam po sebi jasen.

Francozko. Za gotovo se zdaj pripoveduje, da kralj pruski bo 6. dan p. m. v Compiègnu obiskal cesarja Napoleona, ki si že celo leto na vso moč prizadeva, da bi se snidel s kraljem. Kaj mu hoče — sam Bog vé in pa Napoleon.

Černagora. Iz bojišča se poslednje dni ni nič druzega slišalo, kakor da Omer paša s svojo armado še ni udaril čez mejo Černogorsko, ampak da je zagnal nekoliko kerdel na puntarje v Hercegovini. — Nekteri bravci nas utegnejo prašati: kaj nek je turško-černogorske vojske krivo? Vzroki so poglavitni trojni: Černagora je zavetje kristjanom iz Hercegovine, Albanije in Bosne, ki bežijo pred turško silo; to je Turkom, kterim je vsak kristjan hudodelec, zmiraj tern v pêti. Drugo je, da so vedni prepiri zavolj meje med Černogoro in Turčijo; Turki se mislijo gospodarje, čeravno jim Černagora ni nikdar podložna bila; Černagorci ne morejo živeti na svojem krasu, zato vhajajo, ker jim turška vlada noče prodati sosednih rodovitnih krajev, čez mejo, kjer kradejo in ropajo v sili, in iz tega izvirajo vedni prepiri. Tretji vzrok pa je, da Turki dolžijo Černogorce, da so krivi hercegovinskega punta.

Gerško. Atene 19. sept. Včeraj zvečer ob 9. uri je na tergu kr. palače ustrelil nek dijak po kraljici, pa k sreči je ni zadel; hudodelca je serdito ljudstvo berž zgrabilo.

Poziv.

Slavno c. kr. deželno predsedništvo je z odpisom od 30. dneva p. m. pod štev. 723 dovolilo napravo narodne čitavnice v Ljubljani in poterdilo njene pravila s dostavkom v §. 2, ki se tiče sprejemanja družbenikov.

Pravila (postave) čitavnične so današnjim „Novicam“ priložene, da vsak vé namen in osnovo narodne čitavnice, živo potrebne in živo zaželjene, ktera nobenemu drugemu družtvu noče na poti biti, zato pa tudi za se zahteva, da ji nobeno drugo družtvo na poti ne bo. Dosti prostora je za vse.

S tem oklicom naznanjamo pa podpisani, ki smo podpisali tudi prošnjo za dovoljenje čitavnice, ob enem tudi prijazno vabilo vsem domorodcom in domorodkinjam v Ljubljani in zunaj Ljubljane, naj stopijo v kolo narodne stvari in se oglasijo, da hočejo biti družbeniki.

Ker pa se želí, da bi se družtvo kmali, ako bo mogoče, že v pervi polovici prihodnjega mesca oktobra ustanovilo, in je v ta namen potreba, da se snide pervi občni zbor, ki bo volil predsednika in odbornike, naj se oglasijo družbeniki nemudama. Zlo bi se pa vse to pospešilo, aki bi v vsaki okolici kak domoljub, kteremu je za čitavnico posebno mar, nabéro družtvenikov prevzel. To bi polajšalo vpisovanje rojakom njegove okolice, svetnim in duhovnim, pa tudi začasnemu upravništvu bi prihranilo dela. Prosimo tedaj lepo, naj se lotijo domorodci tega opravilstva tako, da kmali toliko družbenikov naberejo, da bo mogel biti v gori omenjenem času pervi občni zbor, ki bo še le odločil vse, kar družbine postave veljajo. Le za edino to je začasno upravništvo skerbelo, da je gosp. Zalar, posestnik velike gostivnice „pri Slonu“, čitavnici začasno prepustil nekoliko sob.

Oglasi ali dopisi zastran vstopa v čitavnico naj se izročujejo za ta čas gosp. Blaznikovi tiskarnici na Bregu ali pa štacuni gosp. Franca Ks. Souvana na velikem tergu v Ljubljani.

V Ljubljani 20. septembra 1861.

V. C. Zupan, dr. J. Bleiweis, Franc Ks. Souvan, dr. E. H. Costa, Miha Ambrož, J. Macun, Janez Horak, Jože Bleiweis, dr. J. Orel, dr. A. Vojska, Val. Krišper.

Doneske za akademijo jugoslavensko

so vled podpisa v Bledu odrajtali dalje: gosp. dr. Vojska 15 gold., gosp. G. Krek 1 gold., gosp. Vil. Potočnik 2 gold., g. Ant. Zirnik 2 gold., gospá Kat. Bučarjeva 10 gold. — Darovali so še: gosp. Val. Krišper, privatnik, 50 gold., gosp. Val. Zupan, tergovec, 50 gold.

Listnica vredništva. Gosp. J. Vodop. v Kam: Vsem 3 naročnikom se v redu pošiljajo „Nov.“ in „Dan.“, naj pobarajo na pošti. Če jih ne dobijo, pišite še enkrat založniku; dalo jih bo vdrugič, če jih bo le imelo. — Gosp. dr. R: „Novice“ od list. 30 itd. so odtod bile poslane; jih je li brat dobil?

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.